

Ahmed İhsan Tokgöz (1868 – 28 Aralık 1942)

1868 yılında Erzurum'da dünyaya gelen Türk matbaacılığının önemli isimlerinden Ahmed İhsan Tokgöz'ün çocukluk yılları İşkodra, Priştine, Kastamonu ve Ankara'da geçmiştir. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da ve (ikinci sınıftan başlayarak) Şam'da Askeri Rüştiye'de tamamlamış (1881) çeviri tutkusunun temeli olan Fransızca'yı burada öğrenmiştir. Tercüman-ı Ahval gazetesi kurucusu Agâh Efendi (1832-1885)'den Fransızca dersi almış, Jules Verne'i onun kütüphanesinde keşfetmiştir. Kendisini matbaacılık ve yayıncılığa yönlendiren asıl kişi olan Süleyman Sudi Efendi ile tanışması özelde klasiklere genelde ise kitaba olan tutkusunu pekiştirmiştir. Babasının Şura-yı Maliye üyeliği görevi nedeniyle İstanbul'a geri dönmüş ve Mekteb-i Mülkiye'ye kaydolmuştur. Kitap ve makale çevirilerine Mülkiye yıllarında başlamıştır.

1886'da Mekteb-i Mülkiye'den mezun olan Ahmed İhsan Bey, *Şafak* adlı kısa süreli bir dergi ile yayıncılık hayatına başlamıştır. Bu kısa yayın macerasından sonra *Umran* adlı yeni bir dergi çıkarmış ancak bunu da iki yıl sürdürebilmiştir. Ahmed İhsan Bey, yayıncılığı dışında kendisinin yazmış ve çevirmiş olduğu eserler ile de Türk yayın hayatının tanınmış simaları arasında yer almaktadır. Çevirmiş olduğu ilk eser, ünlü Fransız yazar *Jules Verne*'in *Seksen Günde Devr-i Âlem* kitabıdır. Ahmed İhsan Bey bu eseri 1888'de formalar halinde yayımlamış ardından yine Jules Verne'nin ünlü bilim-kurgu romanlarından biri olan *Esrarlı Ada (Gizli Ada)*'yı da çevirerek yayımlamıştır. Seksen Günde Devr-i Âlem ve Esrarlı Ada romanlarının beklenenden fazla ilgi görmesi üzerine romanların yayımcısı olan Paris'deki *Hetzl Yayinevi* ile iletişime geçmiş, yayınevinin eserin orijinalinde kullanılmış olan resimleri şimşir kalıplardan galvanolar şeklinde göndermesiyle Verne'nin bir diğer eseri olan *Denizler Altında Seyahat'i (Denizler Altında 20.000 Fersah)* resimli olarak basmıştır.

Ahmed İhsan Bey, 1890'da kurmuş olduğu ve ilk adı Alem Matbaası olan *Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaacılık Osmanlı Şirketi* (Mustafa Nuri Efendi ve Mustafa Asım Bey ile birlikte) ile Türk yayın hayatına girmiştir. 1890 yılı içerisinde

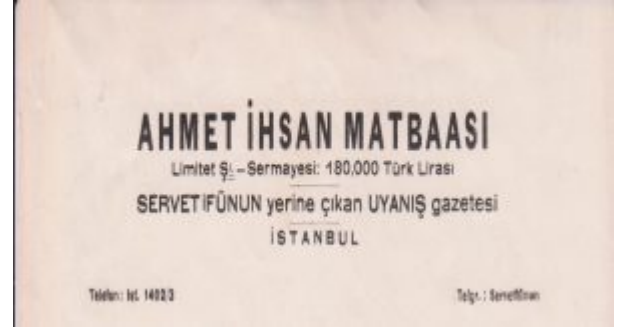
yapmış olduğu çevirilerin büyük talep görmesi ile dönemin ünlü yayıncılarından olan Arakel Kitabhânesi sahibi Arakel Tozlu(ı)yan'dan (? - 1912) sipariş almış ve *Kaptan Gran(t)'in Çocukları* adlı romanı çevirerek yayımlamıştır. Böylelikle Ahmed İhsan Bey uzun yıllar devam ettireceği yayıncılık yaşamına da profesyonel olarak başlamış, Jules Verne'in eserlerinin yanı sıra *Georges Ohnet* (1848-1918), *André Theuriet* (1833-1907), *Octave Feuillet* (1821-1890), *Eugène Sue* (1804-1857), *Emile Richbourg*, *Paul de Kock* (1793-1871), *Madame Matilde Seravone*, *Andre Turbaut*, *Andre Armandy* (1882-1958), *Paul Herigaut*, *Xavier de Montepin* (1824-1902), *François Coppée* (1842-1908), *Alphonse Daudet* (1840-1897), *Roland Dorgéles* (1885-1973) ve *Paul Bourget* (1852-1935)'nin de eserlerinden çeviriler yapmıştır.

Ahmed İhsan Bey, Jules Verne'in 12 eserini Türkçe'ye kazandırarak Batı Dünyası'nın yeni türdeki eserlerini Osmanlı toplumuna tanıtmış ve Ahmed Midhat Efendi (1844-1912) ile birlikte 1889'da kurmuş olduğu *Servet-i Fünûn* dergisi ile asıl ününü kazanmıştır. Bilindiği gibi *Servet-i Fünûn*, bir bilim dergisi olmasının yanı sıra Türk Edebiyatı'nın önemli dönemlerinden birini de ifade etmektedir. Ahmed İhsan Bey, Viyana ve Paris seyahati sonrasında derginin resimlerini düzenlemek amacıyla yurt dışından bir hakkakın da getirtilmesini sağlamış ve Paris'ten gelen Monsieur Napier, Sanayi-i Nefise Mektebi'nde hak dersleri de vermeye başlamış ve bu görevini 1896 öğretim yılına kadar sürdürmüştür.

Ahmed İhsan Bey, yayıncılık ve matbaacılığın yanı sıra kendi eserlerini de yazmıştır. Bunlardan en önemlileri, Türk Edebiyatı'nda az rastlanan türlerden olan seyahatnamelerdir. Bunlardan, ilki *Asya-yı Şarkıye Seyahâti* adıyla 1885'te diğeri, 1891 yılında yazılmış olan *Avrupa'da Ne Gördüm* adlı seyahatnamedir. İlk seyahat kitabı olan *Asya-yı Şarkıye Seyahâti*'de 19 Mayıs 1885'te başlayıp 2 Ağustos 1885'te Vladivostok'ta sona eren seyahatinde Rusya, Mançurya, Japonya ve Moğolistan ile ilgili gözlemlendiği olaylara yer vermiştir. Ahmed İhsan Bey bu gezisine Moskova'dan başlamış ve sırasıyla Kazan, Perm, Ekaterinburg (Yekaterinburg), Tyumon (Tyumen), Tobolsk, Krasnoyarsk, Irkutsk, Odinsk, Çita, Setretorsk (Sretensk olabilir), Blagoveşçersk, Habarovsk, Kamenribolov ve Vladivostok kentlerini dolaşmıştır.

Avrupa'da Ne Gördüm adlı ikinci seyahat kitabında ise; Avrupa kentlerine yaptığı gezilerdeki anılarına yer vermiştir. 1891'de yazmış olduğu bu kitabında ise Paris ve Viyana'da yayıncılık ve matbaacılık ile ilgili gözlemlerine ve daha önce özenerek izlediği Avrupalıların yaşayışlarına ilişkin notlar bulunmaktadır. Bu kitapta yer alan anılarını önce *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlamış daha sonra kitap haline getirmiştir. Diğer bir seyahat kitabı ise; 1909 yılında yine kendi matbaasında yayımlanmış olan *Tuna'da Bir Hafta* adlı eserdir. Ahmed İhsan Bey bu kitabında Almanya'nın Passau kentinden başlayıp tüm Avrupa'yı geçerek Romanya'nın Sünne kentinden Karadeniz'e dökülen Tuna nehrinde yapmış olduğu seyahati anlatmaktadır. Ahmed İhsan Bey'in önemli seyahat kitaplarından sonuncusu ise 1917'de yayımlanan *Tirol Cephesi'nde Ateş Hattında* adını taşımaktadır.

Servet-i Fünûn, 27 Mart 1891'de yayımlanmaya başlamasından 1901'de kapatıldığı güne kadar bir edebiyat dergisi olarak yayımlanmış, 1901-1908 yılları arası resimli ve genel konulu bir kimlik kazanmıştır. 1908-1920 tarihleri arasında ise; siyasi bir gazete olarak yayın hayatını sürdürmüştür. *Servet-i Fünûn* 1891-1901, 1901-1920 ve 1924-1944 yılları arasında yayınlanmaya devam etmiş, 1901'de 1,5 ay, 1920-1924 yılları arasında İstanbul'un işgali ve sonrasındaki siyasi olaylar nedeniyle de yaklaşık 5 yıl kapalı kalmıştır. *Servet-i Fünûn*, 1928 Harf İnkılabı sonrasında yayınına *Uyanış* ismiyle devam etmiştir. Derginin/gazetenin sahibi Ahmed İhsan Bey'in basın özgürlüğü ile ilgili görüşleri olduğu, basın-yayın özgürlüğünden yana tavır aldığı ve bu yasağın kaldırılması ile Osmanlı toplumunun daha fazla yayın ile tanışacağı kanısını taşıdığı bilinmektedir.

Ahmed İhsan Bey'in bu itirafından yola çıkarak sözü edilen dönemde bilgiyi talep eden ve üreten bir zümrenin oluşmadığı da görülebilmektedir. Ahmed İhsan Bey, bunun bir ülkede basılan yayın sayısından çok ülkelerin ekonomik ve kültür düzeyleriyle doğru orantılı olduğunu vurgulamaktadır. Bu bakış açısı mesleği ve eğitimi ile birlikte ele alındığında ülkesinin düzelmesi için gerekli atılımın / değişimin içe kapanıklık ve koruma siyaseti değil, kaynakların iyi kullanılarak özellikle ekonomik alanda söz sahibi olmak üzerinde yoğunlaştığı görülebilmektedir. Almanca ve Fransızca bilen edebiyat, matbaacılığın yanı sıra ticaret ve iktisat alanında da faaliyet gösteren Ahmed İhsan Bey'in sadece yayıncı değil bir aydınlanmacı olduğu da açıkça görülmektedir.

Kendisinin yapmış olduğu seyahatler, yazmış olduğu kitaplardan ve arşiv belgelerinden, Ahmed İhsan Bey'in geleneksel yayıncılık dışına çıkmak istediği ve Türk yayın hayatına farklı ve özgün teknik ve yöntemler getirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. 6 Haziran 1893 tarihli bir belgede cam üzerine resim aktarılması ve basılması ile ilgili eğitim almak üzere matbaasından bir ustanın Paris'e gönderilmesini istemiştir. Matbaanın baskı, temizlik, bakım ve onarım malzemelerinin de yurt dışından getirildiği ve bunlar için gerekli kolaylığın da dönemin siyasi otoritesi tarafından gösterildiği dönemin arşiv belgelerinden izlenebilmektedir. Bu belgeler aynı zamanda Türk girişimcilerin de kimi vergi ve yasaklardan gayr-i müslim girişimciler kadar muaf olduklarını da göstermektedir. Ayrıca bu belgelerde baskı işlemleri için Almanya'dan getirilen mürekkep, tutkal, makine, metal baskı harflerinin gümrük vergilerinden muaf tutulması ve hemen matbaa sahibine teslim edilmesi ile ilgili konular yer almaktadır.

Ahmed İhsan Bey'in yayıncılık hayatından ilginç bazı olaylar da yaşamıştır. Bilindiği gibi 1876-1909 döneminde uygulanan büyük basın sansürü tüm yayınevlerini ve yayınevi sahiplerini kontrol altında tutmaktaydı. 1908'deki II. Meşrutiyet'in ilanı bu basın sansürünü zayıflatmış ve yayıncılığın önündeki engelleri büyük ölçüde kaldırmıştır. Özellikle dinî ve toplumsal kurallara aykırı yapılan yayınlar için kovuşturmalara sıklıkla rastlanmaktaydı. 7 Mart 1911'de Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık Osmanlı Şirketi tarafından basılıp piyasaya sürülen *İzdivaç Mektupları* adlı eserin dinî ve millî ahlaka uygun olmayan konuları içerdiği ve bu nedenle eserin yazarı ve yayıncısı hakkında yasal takibat ve işlem yapılması kararlaştırılmıştır. Bu olayla bağlantılı olarak I. Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda Osmanlı Devleti Polis teşkilatının yayınlarından olan *Polis Mecmuası* yine Ahmed İhsan Bey tarafından basılmıştır. Bu durum kovuşturma geçiren matbaanın her şeye rağmen Osmanlı Devleti'ndeki güvenilir ve önemli matbaalardan biri olduğunu da göstermektedir.

Ahmed İhsan, yayıncılık ve matbaacılık çalışmalarının yanı sıra farklı alanlarda yöneticilik ve üyelik görevlerinde de bulunmuştur. Bu görevlerinden en dikkat çekici olanı, 1908 yılında Selim Sırrı Tarcan'ın (1874-1957) girişimleri ile kurulan *Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Başkanlığı*'dır. Türkiye, (Osmanlı Devleti) onun başkanlığı döneminde Uluslararası Olimpiyat Komitesi'ne 1911'de resmen üye olmuştur. Ahmed İhsan bu görevi, 1908-1921 yılları arasında

sürdürmüş ve yayınladığı dergi ve gazetelerde spor ile ilgili haberlere geniş yer ayırmıştır. 1908-1917 yılları arasında *Yüksek Ticaret Mektebi*'nde (Ticaret Mekteb-i Âlîsi) Coğrafya öğretmenliği de yapan Ahmed İhsan, Türkiye'de spor haberciliğine önemli katkıları, 1912'de *İstanbul Beyoğlu Belediyesi Şube Reisliği* görevinde de bulunmuştur. Ahmed İhsan Bey, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda da görev almış aydınlardan biridir, Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra İstanbul'da *Pierre Loti Derneği*'nin kurucu başkanı olmuştur. Ankara Hükümeti'nden aldığı direktifle Münih'e giderek Ankara Matbuat Müdürlüğü'nden almış olduğu haberleri Avrupa'ya duyurmak amacıyla *Ankara Haber Bürosu*'nu açmıştır. 23 Nisan - 17 Temmuz 1923 yılları arasında düzenlenen Lozan Konferansı'nın II. Dönem görüşmelerine, T.B.M.M. Almanya-Avusturya basın temsilcisi olarak katılmıştır. Bu görevinin yanı sıra, Yeni Türkiye Cumhuriyeti için en önemli atılımlardan biri olan Türk Dili'ni geliştirme çalışmalarında da Ulu Önder Atatürk ile birlikte 26 Eylül 1932'de düzenlenen *I. Türk Dil Kurultayı Düzenleme Kurulu (Teşebbüs Heyeti)* üyeleri arasında yer almıştır.

Ahmed İhsan'ın Türk matbaacılığı ve yayıncılığı üzerindeki etkisi de oldukça önemlidir. Ahmed İhsan Bey'in kurmuş olduğu matbaa, hem edebiyat tarihimiz açısından hem de Türk matbaacılığının gelişimi açısından dikkate değer bir olay olmuştur. O dönem İstanbul ve Anadolu'da kullanılmayan teknikleri ve yöntemleri matbaasında başarıyla kullanmış, günün teknik ilerlemelerini dikkatle takip etmiştir. Türkiye'de resimli dergi ve gazete yayıncılığının da öncülerinden ve rehberlerinden biri olmuştur. Hatta bu işle yakından ilgilenecek Avrupa'ya usta gönderme ve Avrupa'dan uzman getirme önerilerinde bulunmuştur. Bu gelişimlerden en önemlisi, resim basmada uygulanacak teknikleri yerinde görmek üzere yapmış olduğu Avrupa seyahatidir. Bu seyahati sonrasında Türkiye'de ilk defa çinko ile hazırlanan kalıplarla resim basımcılığı başlamış, bu sayede Anadolu ve İstanbul'a ait resimler *Servet-i Fünûn* sayfalarında görünmeye başlamıştır. Resimli baskılar sadece *Servet-i Fünun* dergisinde değil Ahmed İhsan Bey'in hemen tüm çalışmalarında ve matbaalarında bastığı eserlerde görülmeye başlamış, bu teknik hem kitapların daha fazla ilgi görmesini hem de basımcılıkta yeni bir dönemin açılmasına neden olmuştur.

Ahmed İhsan'ın Türk Yayıncılık ve Edebiyat Tarihi'ne kazandırmış olduğu ilkler onun eğitim, aile çevresi ve dünya görüşü ile de yakından ilgilidir. Yapmış olduğu seyahatler hem mesleği hem de dünya görüşü üzerinde önemli etkiler yapmıştır. Ahmed İhsan girişimde bulunduğu işlerde Türkiye'de hep ilkleri gerçekleştirme özeliği de taşımaktadır. Başta *Jules Verne*, *Alphonse Daudet*, *Georges Ohnet* gibi tanınmış edebiyatçıların Türk Toplumunu tarafından tanınması, bununla birlikte Fransız Edebiyat eserlerinin Türkiye'de yaygınlaşması, seyahatname yayıncılığı, resimli dergi ve kitap basımcılığının yaygınlaştırılmasında önemli katkıları olmuştur. Özellikle seyahat kitaplarında, Jules Verne'in eserlerinden etkilendiği görülmektedir. Gezileri sırasında daha kaliteli bir yayıncılığın nasıl yapılması gerektiği, bu işin ekonomik, siyasî, kültürel nedenlere de bağlı olduğu, belediyecilik ve şehirciliğin önemi gibi dikkat çekici konularda gözlemler yapmış ve bu deneyimlerini Türk toplumundaki bozukluklarla ve yönetimden kaynaklanan problemlerle de karşılaştırarak seyahat kitaplarını eleştirel bir bakış açısıyla sunmaya çalışmıştır.

Ahmed İhsan, yayıncılık hayatında özellikle de II. Abdülhamid'in baskı, sansür ve yasaklama politikasının yoğun olduğu dönemlerde, çocukluk yaşlarında aklına koyduğu mesleğini sürdürmek ve daha ileriye götürmek için çaba göstermiş ve bunu yaparken oldukça titiz davranmıştır. Kendi anılarında bu dönemi oldukça ayrıntılı bir biçimde ele almış, dönemin yayıncılık ve edebiyat yaşantısını ortaya koymuştur. Özellikle 1930 ve 1931'de iki cilt olarak basılan *Matbuat Hatıralarım* adlı kitabı bu konuda gerçekten önemli bir kaynaktır. Ahmed İhsan sadece yayıncılık hayatında değil Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde de önemli görevler üstlenmiştir. Bunlardan ilki 1912-1913 yılları arasında yapmış olduğu Beyoğlu Belediye Başkanlığı (Reisliği) görevidir. Ahmed İhsan Bey bu görevinde yaklaşık iki yıl kalmış, daha önce gezdiği önemli Avrupa kentlerindeki belediyecilik

uygulamalarını gerçekleştirmeye çalışmış ancak özellikle kapitülasyonlar nedeniyle bu amaçlarına ulaşamamıştır. Bu süreç içerisinde uzun zamandır hemen hemen tüm kamu kuruluşlarında büyük sorun olan rüşvet ile mücadele etmiş, temizlik, yol, elektrikli tramvay hizmetleri için alt yapı çalışmaları yapmıştır. Ancak, Haziran 1913'te sadrazam Mahmud Şevket Paşa'nın öldürülmesiyle birlikte değişen siyasî/toplumsal yapı ve kendisinin azledildiği hakkındaki haberler nedeniyle bu görevinden istifa etmiştir. 14 Mayıs 1921'de Ankara tarafından Cemiyet-i Akvam Müzaheret Cemiyetleri'ne üye olmak için kurulması önerilen ilk *Türk Müzaheret Cemiyeti* üyeliğini Edhem Bey (İbrahim Ethem Menemencioğlu) ve Mehmed Cemil (Bilsel) Bey ile birlikte yapmıştır, 1922, 1923 ve 1924 yıllarında Prag, Lyon, Londra ve Varşova'da yapılan toplantılara katılmıştır. Soyadı kanunundan sonra *Tokgöz* soyadını alan Ahmed İhsan Bey, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu simgeleyen belge olan Lozan Anlaşması'nın heyetinde yer alarak aydınlanmacı ve ilerici karakterini ortaya koymuş bunu yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli kurumlarından olan Türk Dili Tetkik Cemiyeti (Türk Dil Kurumu) üyeliğiyle pekiştirmiştir. Ahmed İhsan Tokgöz son olarak, (1931-1942/IV, V, VI ve VII) 4 dönem Ordu milletvekilliği yapmıştır. IV. Dönemde İçişleri (Dahiliye) Encümen Üyeliği, V. Dönem Teşkilât-ı Esâsî ve Divân-ı Muhâsebât Encümeni Üyeliği, VI. Dönemde de Divân-ı Muhâsebât ve Kütüphane Encümeni Üyeliği görevlerinde bulunmuştur.

28 Aralık 1942'de Kocaeli-Değirmendere'de vefat etmiştir.

Eserleri

Nev Usûl-i Fotoğraf, Asır Kitabhanesi (Cemal Efendi Matbaası), İstanbul 1306; **Asya-yı Şarkîye Seyahât**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1307; **Küçük Fıkralar**, Alem Matbaası, Kostantiniyye 1307; **Fennî Eğlenceler**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1308; **Postacı**, Alem Matbaası, Kostantiniyye 1308; **Bir Fâcia**, Alem Matbaası, Kostantiniyye 1308; **Bahse Ne Dersiniz**, Alem Matbaası, Kostantiniyye 1308; **Ülfet: Millî Roman**, Alem Matbaası, Kostantiniyye 1309; **Musavver Nevsâl-i Servet-i Fünûn**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1310-1314; **Altı Hafta Nil'de Seyahat**, Alem Matbaası, İstanbul 1312; **Avrupa'da Ne Gördüm**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1314; **Tuna'da Bir Hafta**, Matbaa-i Ahmed İhsan ve Şürekası, İstanbul 1327; **Musavver Servet-i Fünûn Tarihi** [Servet-i Fünûn'un eki olarak], Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1327; **Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık Osmanlı Şirketi**, Ahmed İhsan ve Şürekası, İstanbul 1328; **Tirol Cebhesinde Ateş Hattında**, Ahmed İhsan ve Şürekası, İstanbul (1332/1917); **Cemiyet-i Akvâma Müzaheret Cemiyetleri Beynelmille İttihadı Sekizinci Lyon Kongresine Ait Rapor-Bâle Ekalliyet Komisyonuna Ait Rapor** (Cemil Bilsel ile 1340/1924); **Matbuat Hatıralarım (1888-1923)** Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1930-31.

Çevirileri

80 Günde Devr-i Âlem, Cemal Efendi Matbaası, İstanbul 1302; **Bambus** 1302-03; **Bir Serseri**, Asır Kitabhanesi (Cemal Efendi Matbaası), İstanbul 1303; **Demirhâne Müdürü**, Asır Kitabhanesi (Cemal Efendi Matbaası), İstanbul 1305; **Esrarlı Ada (Gizli Ada)**, Kasbar Matbaası, İstanbul 1306; **Kruva Mort (Croix Mort) Kadınları**, Vatan Kitabhanesi (Mahmud Bey Matbaası), Dersaadet 1306; **İki Vâlide**, Servet ve Kostantinopolis Matbaası, İstanbul 1306; **Ekmekçi Kadın**, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiyye Matbaası, İstanbul 1306; **Mumyanın İzdivacı**, Kasbar Matbaası, İstanbul 1306; **Deniz Altında 2000 Fersah Seyahât**, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiyye Matbaası, İstanbul 1307; **Kaptan Grant'ın Çocukları: Ru-yı Zeminde Bir Devran - Garip Devr-i Âlem**, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiyye Matbaası, İstanbul 1307; **Kontes Sarah**, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiyye Matbaası, İstanbul

1307; **Tuhaf Bir Hâne**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1307; **Gülle**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1307; **Sütçü Kızı**, Alem Matbaası Servet Matbaası, Dersaadet 1308; **Kaptan Hatras'ın (Hatteres) Seyahâti: Kutb-i Şimaliye Seyahât** [Mazhar Bey ile birlikte], Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1308; **Hırsız Kadın**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1308; **Karnaval Cinayeti**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1308; **İki Sene Mekteb Tatili**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1308; **Siyah Hindistan**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1308; **Cevv-i Havada Seyahât**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1308; **Çin'de Seyahât: Seyahât-i Harikulâde**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1308; **Mihver-i Arz: Musavver Fennî Roman**, Alem Matbaası Kostantiniyye 1308; **Bir Kadının Ruznâmesi: Edebî, Hissî ve Tezkîb-i Ahlaka Hadim Roman**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1308; **Hermin**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1308; **Sûrat Katarında** 1308; **Gençlik: Musavver Edebî Roman**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1309; **Araba ile Devr-i Âlem yahud Sezar Kaskabel**, Alem Matbaası, Kostantiniyye 1309; **Küçük Mavi** 1309; **Bir Hatırayı Muhabbet** 1309; **Hüsn-ü Ân**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1312; **Genç Fromont ve Büyük Risler**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1312; **Mai Düşes**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1312; **Mücrim** 1312-13; **Sevda-yı Hakiki: Musavver Hissî Roman**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), Kostantiniyye 1316; **Flavta** 1316-17; **Sipenser Adası: Antil Adalarına Seyahât**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1318; **Şansellör (Chancellor): Bir Yelken Gemisi Yolcusunun Defter-i Hatırâtı**, Alem Matbaası (Ahmed İhsan ve Şürekası), İstanbul 1319; **Sinaî, Ticarî, İktisadî Avrupa: 1. Kısım İngiltere ve Belçika**, Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaası, İstanbul 1327 (1911); **Rus Ateşi: İstanbul'un İşgal Zamanındaki Zulümler**, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1926; **Yolda**, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1927; **Rapanovi Adası**, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1928.

Bu kitap ve çevirilerinin yanı sıra Ahmed İhsan Tokgöz'ün Servet-i Fünûn'da 433, Ülkü'de 6 olmak üzere 439 makalesi yayımlanmış, ayrıca Servet-i Fünûn'da kendisi ile ilgili 11 yazı çıkmıştır.

Hakan ANAMERİÇ - Fatih RUKANCI

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

BOA. DH. EUM. PMC. 8/12

BOA. DH. EUM. PMC. 8/14

BOA. DH. EUM. MH. 96/4

BOA. DH. MKT. 9/52

BOA. DH. MKT. 627/76

BOA. DH. MKT. 650/52

BOA. DH. MKT. 912/21

BOA. DH. MKT. 1144/14

BOA. DH. MKT. 1903/107

BOA. DH. MKT. 1909/112

BOA. İ. HUS. 12/1310/Za-55

BOA. İ. HUS. 109/1321/C-089

BOA. İ. MF. 3/1303/R-02

BOA. İ. MF. 3/1313/M-2

BOA. İ. MVL. 356/15604

BOA. İ. MVL. 367/6095

KİTAPLAR

AHMED İHSAN, **Asya-yı Şarkıye Seyahat**, Alem Matbaası, İstanbul 1889.

AHMED İHSAN, **Tuna'da Bir Hafta**. Matbaa-i Ahmed İhsan ve Şürekası, İstanbul 1909.

AHMED İHSAN, **Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık Osmanlı Şirketi: Servet-i Fünun**, Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık Osmanlı Şirketi, İstanbul 1912.

AHMED İHSAN, **Avrupa'da Ne Gördüm: Tuna'da Bir Hafta**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2007.

Ahmet İhsan Tokgöz, Haz: Bilge Ercilasun. Kültür Bakanlığı, Ankara 1996.

BURKE, Peter, **Gutenberg'den Diderot'a Bilginin Toplumsal Tarihi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul 2000.

ERSOY, Osman, **Türkiye'ye Matbaanın Girişi ve İlk Basılan Eserler**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1959.

HARRIS, Michael, **London Newspapers in the Age of Walpole: A Study of the Origins of the Modern English Press**, Associated University Presses, Cranbury, NJ 1987.

İHSANOĞLU, Ekmeleddin, "Modernleşme Süreci İçinde Osmanlı Devletinde İlmî ve Mesleki Cemiyetleşme Hareketlerine Genel Bir Bakış". **Osmanlı İlmî ve Mesleki Cemiyetleri I. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu 1987** içinde (1-31). Yay. Hazl: Ekmeleddin İhsanoğlu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1987.

KABACALI, Alpay, **Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa, Basın ve Yayın**, Literatür Yayınları, İstanbul 2000.

LABERRE, Albert, **Kitabın Tarihi**, Çev. Galip Üstün. İletişim Yayınları, İstanbul [19..].

Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul: Cami, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphane, Matbaa, Mahalle ve Selâtin İmareti, Hazırlayan: Ahmed Nezih Galitekin. İşaret Yayınları, İstanbul 2003.

TOKGÖZ, Ahmed İhsan, **Matbuat Hatıralarım**, Yay. Hazl: Alpay Kabacalı. İletişim Yayınları, İstanbul 1993.

TOPDEMİR, Hüseyin Gazi, **İbrahim Müteferrika ve Türk Matbaacılığı**, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 2002.

Türk Parlamento Tarihi: TBMM - VI. Dönem (3 Nisan 1939 - 15 Ocak 1943) V. Cilt VI. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri, Hazl.: İsmet Binark ve Ş. Şenol Günay, T.B.M.M. Vakfı Yayınları, Ankara 2004.

Türk Parlamento Tarihi: TBMM - VI. Dönem (3 Nisan 1939 - 15 Ocak 1943) IV. Cilt, Hazl.: İsmet Binark T.B.M.M. Vakfı Yayınları, Ankara 2004.

Türk Parlamento Tarihi: TBMM - VI. Dönem (3 Nisan 1939 - 15 Ocak 1943) III. Cilt, Hazl.: İsmet Binark T.B.M.M. Vakfı Yayınları, Ankara 2004.

Türk Parlamento Tarihi: TBMM - V. Dönem (1935-1939) II. Cilt (Özgeçmişler), Hazl.: İhsan Güneş, T.B.M.M. Vakfı Yayınları, Ankara 2000.

Türk Parlamento Tarihi: TBMM - IV. Dönem (1931-1935) II. Cilt IV. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri, Hazl.: Fahri Çoker, T.B.M.M. Vakfı Yayınları, Ankara 1996.

YILDIRIM, Ezgi, **Kitapçı Arakel'in Kataloglarında "Tercüme" Eserlerin Tanıtımı**, LİBRA Yayıncılık ve Kitapçılık Ticaret A.Ş., İstanbul 2020.

MAKALELER - ANSİKLOPEDİ MADDELERİ

EBÜZZİYA, Ziyad, "Ahmed İhsan Tokgöz (1868-1942)", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C 2, s. 94-95.

GÖVSA, İbrahim Alaettin, **Türk Meşhurları Ansiklopedisi**, [y.y.], [yayl.y.], [Tokgöz, Ahmet İhsan maddesi] [19..].

RUKANCI, Fatih - ANAMERİÇ, Hakan, "Türk Matbaacılığının Önemli İsimlerinden Ahmed İhsan (Tokgöz) ve Matbaası", **Erdem** C 54, Yıl 2009, s. 149-188.

SÜRMEİ, Serpil, "Cemiyet-i Akvam'a Müzaheret Cemiyeti- Türkiye'de Kuruluşu ve Prag Konferansı", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi** S 25-26 (Mayıs - Kasım), YIL 2000, s. 181-200.

WEBER Johann, "Strassburg 1605: The Origins of the Newspaper in Europe", **German History** C 24, S 3, YIL 2006, s. 387-421.

27/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ahmed-ihsan-tokgoz-1868-28-aralik-1942/?pdf=5239> adresinden erişilmiştir